

רשק
שיעורים
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק במדבר ד סיון תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: גדה ד ירושלמי: מועד קטן יב

וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית...

יש לדקדק בדברי רש"י, מה ראה לפרש כאן את הטעם למנין שנמנו בנדבת המשכן ולומר: כשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים, בפרשת כי תשא היה לו לפרשו, כי שם מקומו.

ונראה שרש"י הולך לשיטתו שפירש בפרשת כי תשא (ל טז), כי לפיכך היו ישראל שוים במספרים בשני המנינים, לפי ששנות האנשים מנויין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכיפורים שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן, והשני באחד באייר. והרמב"ן הקשה על פירוש רש"י וכתב: לפי דעתי אין השוואת המנינים האלה שאלה כלל, כי במנין הראשון נמנה שבט לוי עמהן, כי עדיין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמנין שני נאמר לו 'אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא', והנה אותם היו המשלימים שנתם שנעשו בין שני המנינים בני עשרים שנה היו קרוב לעשרים אלף וזה דבר ברור. והרמב"ן אזיל בזה לשטתו שחלק על רש"י, ופירש שם: כי מנין שנות האנשים איננו למנין שנות עולם מתשרי, אבל הוא מעת לעת מיום הולדו.

בטעם שנתן רש"י למנין שהיה בנדבת המשכן, שהוא לאחר מעשה העגל כדי לידע מנין הנותרים, מתורצת היטב קושיית הרמב"ן. שהרי אותו המנין הקדום לא היה אלא מפני שנפלו בעגל, אם כן איך אפשר לומר שגם שבט לוי נמנו באותו מנין, והלא הם לא היו בין הנופלים בעגל. מעתה נופל דיקו של הרמב"ן ממה שלא נאמר במנין הקודם 'אך את מטה לוי לא תפקוד', כי בעת ההיא לא עלה בדעת משה רבנו למנות את בני לוי בתוך פקודי בני ישראל.

במנין הזה של החדש השני שהיה כשבא להשרות שכינתו עליהם, היה עולה על הדעת למנות בתוכם את שבט לוי שהם יותר קרובים אל השכינה, לכן הוצרך ליצווי 'אך את מטה לוי לא תפקוד ואת ראשם לא תשא'.

בנין אריאל

נושאי הדף בעלון

- אפר מת מטמא בגלל עצם הלזז.....גדה ד
- נסתפק בחורף אם אמר טל ומטר וקרוב לודאי שלא אמר.....גדה ה
- אכילת חולין בטהרה בעשרת ימי תשובה.....גדה ו
- איסור טבל אם הוא בגלל התרומה המעורבת בה.....גדה ז
- מנודה אם מניח תפילין.....גדה ח
- טעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות.....גדה ט
- לדרוך על עפר שנדה דרכה עליו והנאה ממעשי ידיה.....גדה י
- כפתור ופרח.....עמוד 5

אפר מת מטמא בגלל עצם הלז

בספר פענח רזא (פר' קרח בפסוק 'ואת האש זרה הלאה') הקשה, למה היו חז"ל צריכים ללמוד מעדת קרח שנדב ואביהוא לא נשרפו בגופם [בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קסט) כתב שלא נמצא לימוד זה בחז"ל, וראה שם מה שפירש דבריו], והרי אמרו בסוכה (כה:): שמישאל ואלצפן לא היו יכולים להקריב קרבן פסח כיון שנטמאו משום שהוציאו את נדב ואביהוא מהמשכן, ואם גופן נשרף הרי אין אפר מת מטמא אלא מדרבנן, והיו יכולים להקריב הפסח. ותירץ שיש עצם ששמו לזו שאינו נשרף, והוא בשדרו של אדם וממנו חוזר ונברא לעתיד, ולכן גם אם נשרפו לגמרי היו טמאים משום עצם זה [באליה רבה (סי' ש"ק"ב) כתב בשם המטה משה (סי' תקיג) שמהלז נהיה האדם בעצם הטיפה, וכאשר ימות האדם עצם זה אינו נימוח, ואפילו יכניסו באש אינו נשרף, וברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ, וממנו יחיה האדם בתחיית המתים [דבר זה כבר מבואר במדרש (ב"ר כח ג)] והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת האדם, ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים. והטעם שאינו נימוח לאחר מיתה, כתב באליה רבה (שם סק"ג) לפי שאבר זה לא קיבל הנאה מעץ הדעת. וביאר בשער הציון (שם סק"ז) שאדם הראשון אכל מעץ הדעת בערב שבת, ועצם הלז אין לו הנאה ממאכל כי אם במוצאי שבת, לפיכך לא נגזר עליו להכלות אפילו על ידי המיתה].

ובספר לחם הפנים (יו"ד סי' סד) כתב, שלפי דבריו אסור לכהן להטמאות לאפר השרופים משום עצם זה שלא נשרף וגדלו כשעורה, ועצם כשעורה מטמא טומאת מת, וסיים שלא מצא זה בשום פוסק [ובשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קמ) נשאל, שהרי אנו רואים שאפר זה של הקדושים הוא טחון דק ואין בו שום עצם. והשיב, שכיון שהוא רק כשעורה אפשר שנמצא שם עצם כזה והוא שחור כמראה אפר, כי מי בדק את כל האפר וראה שלא נמצא עצם כזה, ואם בדקו אחד ולא מצאו יש לומר שהעצם נפל באיזה מקום, אבל כשלא בדקו יש לחשוש שנמצא שם העצם].

ובשאלת יעב"ץ (שם) הקשה עליו, שהרי פסק הרמב"ם (טומאת מת פ"ג ה"ט), המת שנשרף ושלדו קיימת והוא השדרה והצלעות הרי זה מטמא כמת שלם, ואצ"ל אם נחרך, אבל אם נשרף עד שנתבלבלה צורת תבניתו, טהור. הרי מבואר שאין חוששים באפר מת משום עצם הלז.

ובילקוט המאירי (סנהדרין נב:) הקשה על הפענח רזא, שהרי דעת הרמב"ם (שם פ"ג ה"ג) שעצם כשעורה אינה מטמאה אלא מדרבנן, ואם כן למה נדחו מישאל ואלצפן מהקרבת קרבן פסח בזמנו, והלא בטומאה דרבנן אין נדחין לפסח שני, כמבואר בפסחים (צב:) שחכמים לא העמידו דבריהם במקום כרת, ונשאר בצע"ג. אמנם דעת הראב"ד (שם) שגם עצם כשעורה מטמאה מדאורייתא.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

נסתפק בחורף אם אמר טל ומטר וקרוב לודאי שלא אמר

בסוגיינתנו מבואר שהמתעטף בטליתו והיו טהרות וטומאות בצדו וטהרות וטומאות למעלה מראשו, ונסתפק אם בשעת העיטוף נגע בטומאה, טהור, ואם אי אפשר להתעטף אלא אם כן יגע בטומאה הרי הוא טמא. והקשו בתוספות (ד"ה ואם), אם אי אפשר שלא יגע פשוט שהוא טמא ומה באה הברייתא להשמיענו, ותירצו שאין הכוונה שאי אפשר כלל להתעטף בלא לנגוע, אלא שקרוב לודאי שנגע ולכן הוא טמא. והביאו התוספות ראייה, מהמבואר בחולין (ב:) שטמא ששחט קרבן בעזרה ואמר ברי לי שלא נגעתי בקרבן, שחיטתו כשירה. וביארו התוספות, שלא דווקא שאמר ברי שהרי עזרה רשות הרבים היא. וכמו"כ בסוגיינתנו הכוונה קרוב לודאי.

וכתב הרש"ש (בתוס' שם) שאי אפשר לפרש כוונתם שאפילו אם ספק לו אם נגע בקרבן, הקרבן טהור, משום שבספק באמת הקרבן טמא [עי"ש שהוכיח כן]. אלא כוונתם שלא דווקא באומר ברי שלא נגעתי, אלא אף באומר שקרוב לו לודאי שלא נגע, טהור. אבל בספק, הרי זה טמא אף שהוא ספק טומאה בעזרה שדינה כרשות הרבים, מטעם שכתבו התוספות (חולין שם ד"ה דליתיה) שרוב פעמים לא יכול להזהר מליגע, אבל כשאומר שקרוב לודאי שלא נגע הרי זה כנגד הרוב שאינו יכול להזהר מלנגוע, וכיון שהעזרה רשות הרבים היא הקרבן טהור באופן זה.

וכתב בטל תורה (ד"ה וכן בריש חולין) שלפי דברי התוספות יתכן שבדבר שאדם מסופק ואינו יודע בבירור גמור, רק קרוב לודאי אצלו שכן היה, הרי דבר זה הוא כמו רוב. ומיסוד זה יש ללמוד שכשאומר אדם שהוא קרוב לודאי אין זה כמו סתם ספק. והעולה מזה להלכה, כגון אם מסתפק אם התפלל שהדין הוא שצריך לחזור ולהתפלל בתורת נדבה עכ"פ [כנפסק בשו"ע (או"ח סי' קז ס"א)], או כשנסתפק אם אמר טל ומטר בחורף בתוך שלושים יום, שלפי החזקה מסתמא לא אמר וצריך לחזור ולהתפלל [כנפסק בשו"ע (שם סי' קיד ס"ח)]. אזי אם קרוב לודאי אצלו שאמר אין צריך לחזור ולהתפלל, שדבר זה נחשב כאילו יש רוב שאמר.

כמו כן אם אחד מודה שלוח מעות מחבירו, אלא שאומר 'איני יודע אם פרעתיך', חייב לשלם [כנפסק בשו"ע (ח"מ סי' עה ס"ט)], ולפי דברי התוספות אם אומר קרוב לודאי שפרעתי יפטר מלשלם, ואף שיש לו חזקת חיוב מכל מקום כיון שאומר קרוב לודאי שפרעתי נחשב לרוב, ורוב וחזקה רוב עדיף. אך כתב בטל תורה שצריך לעיין בזה שמעולם לא שמענו לחלק בין אומר איני יודע או איני זוכר שאם קרוב לודאי אצלו לצד אחד שיחשב כרוב ויפטר [ראה שם שכתב שמתוספות הרא"ש (ד"ה ואם) משמע שלא כדברי הרש"ש, ולפי ביאורו אין הכרח לחידוש זה].

ובשו"ת דבר יהושע (ח"א סי' ס אות ו) הביא ראייה לחידוש זה, שמבואר בכתובות (כב:) שאם שני עדים אמרו לאשה מת בעלך ושנים אומרים לה שלא מת, לכתחילה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. ומקשה הגמרא, כיון שיש שנים כנגד שנים הרי זה ספק והבא עליה צריך להביא אשם תלוי, ומתרתת הגמרא שנשאת לאחד מהעדים שהעידו שמת בעלה, ופירש רש"י (שם ד"ה לאחד) שאין אשם תלוי אלא למי שלבו נוקפו, וזה אומר ברי לי. ומקשה הגמרא שהיא עצמה חייבת באשם תלוי. ומתרתת הגמרא כשאומרת ברי לי שמת בעלי.

אכילת חולין בטהרה בעשרת ימי תשובה

כתב הרא"ש (יומא פ"ח סי' כד, הו"ד בטור או"ח סי' תרו) שרוב סעדיה גאון אמר שהטובל בערב יום הכפורים מברך על הטבילה, והרא"ש הקשה שלא מציינו בתלמוד רמז לטבילה זו, ואין לה יסוד נביאים ולא מנהג נביאים, ואם הטעם שצריך לברך הוא משום שאמר רב יצחק (ר"ה טז): חייב אדם לטהר עצמו ברגל, היינו לטהר עצמו מכל טומאות ואפילו מטומאת מת ולהזות עליו שלישי ושביעי, ובזמן הזה שאין לנו טהרות, אין חובה לטבילה זו ואין לברך עליה, אלא שנהגו העולם לטהר עצמן מקרי לתפילת יום הכפורים, וסמכו על מה שכתוב בפרקי דרבי אליעזר (פמ"ה) שביום הכפורים הם נקיים כמלאכי השרת.

והקשה הפרי חדש (או"ח סי' תרו סק"ד), שהרא"ש (ר"ה פ"ד סי' יד) עצמו הביא מהירושלמי (שבת פ"א ה"א), שרבי חייא רבה צוה לרב שאם הוא יכול לאכול כל השנה בטהרה, שיאכל, ואם אינו יכול לפחות יאכל שבעה ימים בשנה, וכתב ראב"ה, קבלתי שאלו שבעה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. והוסיף בטור (שם סי' תרג) שלכן קורא אותם רק שבעה ימים, לפי שבראש השנה לא היה צריך להזהיר לאכול בטהרה, שפשוט שיאכל בטהרה שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ולא נשאר אלא שבעה ימי חול שהוצרך להזהירו עליהן. וקשה שמכיון שבראש השנה חייב לאכול בטהרה מדין שחייב לטהר עצמו ברגל, הרי שגם כשאי אפשר להטהר מטומאת מת, נשאר החיוב לטהר עצמו ברגל בגלל המקצת טהרה, ואם יש בזה חיוב למה לא יברך, שהרי הרא"ש לא פטר מברכה אלא לפי שאין חיוב למקצת טהרה, אבל לפי הנתבאר שיש חיוב על מקצת טהרה צריך לברך על הטבילה.

וכתב הפרי חדש, שמוצא בבית יוסף (יו"ד סי' שכב ד"ה ובזמן) שהוכיח מסוגייתנו שבזמן האמוראים עדיין היה להם אפר פרה, שהגמרא מקשה איך יתכן שהיה קודש בימי רבי, והלא רבי היה כמה שנים אחר חורבן הבית בסוף זמן התנאים. ומתרצת הגמרא, שהיו החברים בגליל מטהרים יינם לנסכים ושמן למנחות שמה יבנה בית המקדש בימיהם. הרי שהיה גם טהורים מטומאת מתים, ועל כרחק שהיה להם אפר פרה. ולפי זה מה שהזהירו לאכול בשבעה ימים בטהרה, היינו בזמן שעדיין היה להם אפר פרה. וסיים בפרי חדש שקצת צ"ע, ולענין הלכה אין לברך משום ספק ברכות להקל.

כתב בשל"ה (שער האותיות אות ט"ת טהרה), עוד יש טהרה באכילה, לאכול את החולין בטהרה וכמו שהיו נוהגים הקדמונים שהיו אוכלין חולין שלהן בטהרה [כמבואר בסוגייתנו]. אבל הוא דבר כבד במאד לקיים זה, מאחר שאנחנו כולנו טמאי מתים, אם כן צריך לראות שלא יהיה המאכל מוכשר לקבל טומאה, דהיינו הלחם שהוא אוכל צריך להיות דגן שהיה משומר שלא בא עליו מים משעת קצירה, נמצא שלא הוכשר לקבל טומאה, וילוש העיסה במי פירות גם כן שהם משומרים שלא בא עליהם מים משעת קצירה, ולא יוכל לאכול כי אם ביצים ופירות שלא הוכשרו, וכשירצה לשתות ילך אל הבאר או אל הנהר וישוח וישתה, שלא יגע בהם ויטמאם. והאלהי הקדוש האר"י ז"ל היה נוהג כן מראש השנה עד אחר יום כפורים.

ועיין עוד בזה באריכות בשו"ת באר מים חיים לבן מהר"ח ויטאל (סי' פב) שהביא תשובת אביו שהאר"י לא נהג מימיו מנהג זה לאכול חולין בטהרה, ודן שם ובמגן אברהם (סי' תרג סק"א) ובמחצית השקל (שם) אם שייך לאכול חולין בטהרה בזמן הזה שכולנו טמאי מתים.

איסור טבל אם הוא בגלל התרומה המעורבת בה

נחלקו רש"י ותוספות (יבמות פו. ד"ה מה תרומה) בטעם שהאוכל טבל חייב מיתה, רש"י סובר שהטעם משום שמעורב בה תרומה, והאוכל את הטבל כאוכל תרומה ולכן חייב מיתה. והתוספות הקשו עליו, שאם כן יהיה מותר לכהן לאכול טבל, ולכן כתבו שיש לימוד מיוחד בטבל שאסור לאוכלו, והאוכלו חייב מיתה.

וכתב באתון דאורייתא (כלל ב), שאי אפשר לומר שהתוספות חולקים וסוברים שטבל אין נקרא שמעורב בו תרומה אלא שיש עליו רק שם טבל ולא תרומה כלל, שהרי היא גמרא מפורשת בסוגייתנו שעיסה החייבת בחלה ועדיין לא הופרשה החלה, החמירו בה חכמים לגבי טומאה וטהרה יותר מאשר בחולין שנעשו על טהרת תרומה, והטעם, שעיסה החייבת בחלה החלה מעורבת בה, וכיון שיש בה חלה צריכין לשמרה בטהרה מעיקר הדין, אבל חולין שנעשו על טהרת תרומה שמירה יתירה היא שקיבל עליו. והיינו שכל טבל יש בו גם תרומה מעורבת, ולפי"ז התוספות אינם חולקים על יסוד זה, אלא שסברו שאין זה סיבת איסור טבל אלא איסור עצמי יש בו.

וכדעת רש"י כתב הר"ן (נדרים פד: ד"ה קסבר), שטבל אסור באכילה משום התרומה המעורבת בה. אלא שהקשה, שאם כל האיסור הוא משום תערובת תרומה, למה התרומה אינה מתבטלת בתוך החולין. ותירץ, שכיון שבעל כרחו צריך להפריש את התרומה מתוך הטבל לא שייך לומר שתבטל שם.

ובאתון דאורייתא תמה על הר"ן, שהרי הר"ן עצמו בסוגיא של זה וזה גורם (ע"ז כא: ד"ה והברין) כתב, שלכן זה וזה גורם מותר לפי שהאיסור מתבטל בהיתר, שכמו שאיסור שנתערב בהיתר בטל ברוב, כמו כן היתר הבא מכח גרמת איסור, שאיסור והיתר גרמו לו הרי זה כאילו נתבטל האיסור. אולם כתב הר"ן, שכל זה כאשר הגורם של היתר אי אפשר לו לשוב ולהעשות איסור, אבל כל שאפשר להיתר להיות איסור כאותו גורם של איסור, והאיסור אינו יכול להעשות היתר, בטל ההיתר לגבי גורם של איסור, כיון שאפשר להיות כמוהו, ואין גורם של איסור בטל לגבי גורם של היתר כיון שאי אפשר להיות כמוהו. והוא כמו שאמרו במנחות (כג.) נבילה בטילה בשחוטה, משום שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה, ושחוטה אינו בטלה בנבילה שאפשר לנבילה שתעשה שחוטה, שכשמסרחת פרח הטומאה ממנה.

וכתב באתון דאורייתא, שלפי"ז לא קשה קושיית הר"ן שתבטל התרומה בחולין, שהרי כאן כל הטבל יכול להפוך להיות תרומה, שהדין הוא שעושה אדם כל הכרי תרומה (תרומות פ"ד מ"ה), והתרומה שבתוך הטבל אינה יכולה להשאר חולין, שהרי חייב להפריש לפחות חיטה אחת, ולכן אין התרומה שבתוך הטבל יכולה להתבטל בתוך החולין שבטבל, שהרי אינה יכולה להיות חולין כמותה. ואף שצריך שישיר לפחות חיטה אחת בכדי שיהיה שייירה ניכרים [כמבואר במשנה (שם)], אולם זאת החיטה אינה יכולה שתבטל את החיטה של תרומה, שהרי חיטה זו אינה רוב כנגד התרומה.

ובפרדס יוסף (ויקרא כב י) כתב לתרץ על פי דברי הפרי מגדים (פתיחה לתערובת, ח"א פ"א חקירה הראשונה), שאם יש שלושה חתיכות ואין ידוע איזה מהם ההיתר, כגון שלש כזיתים בשר משלש בהמות, שאחת ניטל הכבד ממקום חיותה, ואחת ניטל הכבד ממקום מרה, ואחת ניטל הכבד ממקום כליות, שנחלקו בגמרא ובראשונים איזו מהן כשירה (ב"י יו"ד סי' מא ד"ה ניטל).

מנודה אם מניח תפילין

בסוגייתנו מבואר שרבי אליעזר היה שמותי, ופירש רש"י (ד"ה שמותי) שהוא לשון שמתא, שהרי ברכוהו. ובתוספות (ד"ה שמותי) כתבו, ששמותי היינו שהיה מתלמידי שמאי. ובגליון התוספות הקשה הר' ראבי"ה, שהגמרא במועד קטן (טו.) נסתפקה אם מנודה מניח תפילין, ונשארה הגמרא בתיקו, וקשה למה לא פשטה הגמרא את השאלה מזה שרבי אליעזר היה בנידוי ואע"פ כן היה מניח תפילין, כמבואר בסנהדרין (סה:). שכשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו בערב שבת, ולא ישבו לידו משום שברכוהו, ונכנס הורקנוס בנו של רבי אליעזר לחלוץ לו תפיליו כדי שלא ינחם בשבת, הרי שרבי אליעזר אע"פ שהיה מנודה הניח תפילין.

ובפתח עינים (ד"ה משום) יישב קושיית הגליון, ע"פ דברי הריטב"א (מו"ק טו: ד"ה וכל הני) שכתב, שיש הרבה מקומות בש"ס שהאיבעיא לא נפשטה ונפשט במקום אחר, כמו לגבי מנודה אם מותר להניח תפילין, שנפשט בסנהדרין (שם) שרבי אליעזר הניח תפילין.

והנה כתב בשו"ע (או"ח סי' לח ס"ג), מנודה ומצורע אסורים להניח תפילין. והקשה בתפארת למושה (יו"ד סי' שלד), שהרי מבואר בסנהדרין שרבי אליעזר הניח תפילין על אף שהיה מנודה, ועוד שגם אם השאלה לא נפשטה, מספק צריך להניח תפילין, ולכן כתב שיש טעות סופר בשו"ע.

ובמחזיק ברכה (או"ח סי' לח ס"ק) כתב, שאי אפשר לומר שיש טעות סופר בשו"ע, שהרי בבית יוסף כתב את האיבעיא בגמרא, והביא בשם העיטור שנוקטים להלכה שאסור. ותירץ, שלכן השו"ע לא פשט את הספק מרבי אליעזר שהניח תפילין, משום שכתב הבית יוסף (יו"ד סי' שלד ס"א) שכתוב בקונדריסין בשם הראב"ד, כי מה שאמרו בדיני המנודה שאסור לישב עמו ולאכול עמו ואסור לספר ולכבס ונעילת הסנדל, אינו אלא במנודה סתם, אבל ב"ד יכולים לפרש שלדבר זה היא בנידוי ולדבר זה לא היא בנידוי, ואין עליו מכל איסורי המנודה אלא מה שפרטו ולזמן שפירשו, ואף על פי שתמה עליו בעל הקונדריסין שמנין לנו שיהא רשות בידם להקל עליו, אנו אין לנו אלא דברי הראב"ד. ובזה יתיישב שמכיון שחז"ל ידעו את קדושת רבי אליעזר לא רצו למנועו מלהניח תפילין שיהיה לו מזה צער גדול מאד, ובעת שברכוהו אמרו חוץ מתפילין, ואף על פי שלא הזכירו תנאי זה, כיון שהיה פשוט לפוסקים שהמנודה אסור בתפילין, ונודע שרבי אליעזר לבש תפילין, פשוט שהוציאו זאת מן הכלל, ומכאן ראייה להראב"ד שאפשר להוציא דברים מן הכלל.

אך הקשה, שהבית יוסף (יו"ד שם ס"ב) כתב לגבי שאר הספיקות במועד קטן (שם) שהגמרא נשארה בתיקו, שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש נקטו לקולא, וא"כ למה בתפילין החמיר שלא להניחם.

ובשו"ת בית יצחק (או"ח סי' לט אות ג) תירץ וביאר למה רבי אליעזר הניח תפילין, שלכאורה יש להקשות, אם מנודה אסור בתפילין איך מנדין את החייב נידוי, והרי זה כנשבע לבטל את המצוה שזה אינו מועיל, וצריך לומר שכיון שהנידוי כולל גם שאר דברים שהמנודה אסור בהם, לכן חל גם על הנחת תפילין, כמו הנשבע לבטל את המצוה שאם כלל בשבועה גם דברים של רשות השבועה חלה גם על המצוה.

טעם לאכילת מאכלי חלב בחג השבועות

בסוגייתנו נחלקו רבי מאיר וחכמים בטעם שמינקת אינה רואה דם, דעת רבי מאיר שהדם נעכר ונעשה חלב, ולכן גם אם הוא מניקה ארבע וחמש שנים אינה רואה, ולדעת חכמים, הטעם שבלידה אבריה מתפרקין והדם אינו חוזר אלא לאחר כ"ד חודש.

והנה כתב הרמ"א (או"ח סי' תצד ס"ג), נוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות, וכתב הטעם, שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח וזכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר, וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים. וכתב המגן אברהם (סק"ו) שיש בזה הרבה טעמים, וכתב מצאתי כתוב הטעם, שמבואר בזוהר (ח"ג אמור צו:). שאותן שבעה שבועות שלאחר יציאת מצרים עד מתן תורה, היו לישראל שבעה נקיים כמו אשה המיטהרת מנדתה, וידוע שדם נעכר ונעשה חלב, והיינו מדין לרחמים. וביאר החתם סופר בסוגייתנו (ד"ה מי), שעל ידי קבלת התורה נהפך מידת הדין למידת הרחמים, והדם שהוא רומז על דין נהפך לחלב שרומז על מידת הרחמים [והנה בסוגייתנו מבואר שרבי מאיר למד שדם נעכר ונעשה חלב, מהפסוק (איוב יד ד) 'מי יתן טהור מטמא לא אחד', ופירש רש"י (ד"ה לא אחד) חלב הטהור בא מדם הטמא, לא אחד, בתמיה, מי עושה זאת, הקב"ה שהוא יחידו של עולם. והוסיף החתם סופר שיש לזה רמז, כשתכתוב טמא במילואו טי"ת מ"ם אל"ף הרי זה עולה תר"י, הוסיף עליו אחד עולה תר"יא, גימטריא תור"ה, שעל ידה נעכר דם ונעשה חלב, וזהו 'מי יתן טהור' היא התורה, 'מטמא', 'לא אחד' שתוסיף אחד על טמא עולה למספר תורה].

ובפרי מגדים (א"א שם) הקשה, שהרי בסוגייתנו חולקים על רבי מאיר וסוברים שלכך אין מינקת רואה, כיון שאבריה מתפרקין, ויש בזה כמה חילוקים לדינא [באופן שמניקה יותר מכ"ד חודש, שלרבי מאיר הסובר שהדם נהפך לחלב, אינה חוששת לוסת, ולחכמים חוששת, וכן להיפך כשהפסיקה להניק בתוך כ"ד לרבי מאיר חוששת, ולחכמים אינה חוששת], ולהלכה (שו"ע סי' קפט ס"ג) אנו סוברים שהטעם הוא משום שאבריה מתפרקין, אם כן למה אנו אוכלים מאכלי חלב לפי הטעם הזה.

ובדעת תורה (שם ס"ג) ציין לעיין בחתם סופר (שבת קמג. ד"ה חלב האשה) שכתב, שלכאורה קשה שחכמים סוברים שהחלב אין מקורו מהדם, והרי דבר זה מורגל בפי חכמים ותלמידיהם וחכמי הקבלה ובפי כל הטבעיים שהדם נעכר ונעשה חלב, וכן כתב המגן אברהם (שם), ולכן נראה שגם חכמים סוברים שהחלב מקורו מהדם, אלא שרבי מאיר סובר שמקור החלב הוא רק מדם נדה, ועל זה חולקים חכמים וסוברים שהחלב מקורו מהדם של כל האיברים ולא מדם נדה.

ובחתם סופר בסוגייתנו (ד"ה דין) כתב, שחכמים אינם חולקים על רבי מאיר שהולד ניזון מחלב שהוא במקום הדם, אלא שסוברים שכיון שאבריה מתפרקין, אין נפשה וכחה חוזרת עליה לבשל הלחות להפכם לדם אלא נעשה מהם חלב, ובזה חולקים רבי מאיר וחכמים, שלדעת רבי מאיר כל זמן שהיא מינקת הדם נעשה חלב, ולשיטת חכמים כיון שאבריה מתפרקין אין הדם נעכר, שמעולם לא היה עדיין דם, אלא כיון שלא נתבשל כל צרכו אינו נעשה דם אלא חלב.

לדרוך על עפר שנדה דרכה עליו והנאה ממעשי ידיה

הרמב"ן (בראשית לא לה) ביאר את דברי רחל ללבן 'לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי', כי הנדות בימי הקדמונים היו מרוחקות מאד, כי כן שמן מעולם 'נדות' לריחוקן, כי לא יתקרבו אל אדם ולא ידברו בו, כי ידעו הקדמונים בחכמתם שהבלן מזיק, גם מבטן מוליד גנאי ועושה רושם רע כאשר ביארו הפילוסופים, והיו יושבות בדד באהל לא יכנס בו אדם, וכמו שהזכירו רבותינו בברייתא של מסכת נדה (פ"ב ה"ה), תלמיד אסור לשאול בשלומה של נדה, רבי נחמיה אומר אפילו הדיבור היוצא מפיה הוא טמא, אמר רבי יוחנן אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמות כך עפרה של נדה טמא, ואסור ליהנות ממעשה ידיה. ולכך אמרה רחל, ראויה הייתי לקום מפני אדוני לנשק ידיו, אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך, וגם לא ללכת באהל כלל שלא תדרוך אתה עפר רגלי, והוא החריש ממנה ולא ענה אותה, כי לא היו מספרים עמהן כלל מפני שדבורה טמא.

עוד כתב הרמב"ן (ויקרא יח ט), שדמי הנדה הוא סם המות ימית כל בעל חיים שישתה אותו או יאכלנו. ועוד הגידו בו נסיון אמיתי, והוא מנפלאות תמים דעים בתולדה, כי הנדה בתחילת זובה אם תביט במראה של ברזל הבהיר ותאריך לראות בה, יראו במראה טיפות אדומות כטיפות דם, כי הטבע הרע המזיק שבה תוליד גנאי, ורוע האויר ידבק במראה, והנה היא כאפעה הממית בהבטתו, וכל שכן שתזיק לשוכב עמה אשר תדבק גופה ומחשבתה בו ובמחשבתו וכו'.

ובבית לחם יהודה (גליון שו"ע, י"ד סי' קצה ס"ה) כתב בשם ספר צדיק תמים, שאסור לילך אחרי אשתו נדה ולדרוס עפרה משום שהוא טמא כמות, ואסור ליהנות ממעשה ידי אשתו נדה. [יש לציין שבחתם סופר (ויצא, ד"ה ולא מצא) כתב, שאשה שרואה בלא הרגשה גם סכנה אין בה כיון שהתורה טהרתה, וכמו שכתב הפרי חדש (יו"ד סי' פג סק"ד) לגבי דג מרינו"ס, ששאלו הרופא איך התורה התירתו, והלא הוא סם המות והרוקחים יודעים פעולות להוציא הארס ממנו, והשיב שהתורה התירתו לרוב תועלת הנמצא בו אחר הוצאת הארס ממנו, וכמו שהתורה התירה עשבים שיש בהם מינים רבים עם ארס, והצדיקים ימלטו מהם, כמו שנאמר (משלי יב כא) 'לא יאונה לצדיק כל און'].

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' קטז) נשאל, אם יש להחמיר כדברי הרמב"ן והבית לחם יהודה שהביאו להלכה, והוכיח מגמרא שאין הלכה כברייתא זו, עיי"ש. והוסיף, שאף שהרמב"ן הביא ברייתא, אין הלכה כמאמרים אלו, שכל ברייתא ומאמר מתנא ואמורא שלא הובאו בש"ס בבלי וירושלמי או במסכתות חיצוניות, כמו מסכת כלה ודרך ארץ וכיוצא בזה לא נתקבלו לדורות, רק מי שרוצה לנהוג כן מדרך קדושה וחסידות אבל לא מעיקר ההלכה, ומה שהעתיקו בבית לחם יהודה, אם כוונתו להלכה ממש אין הלכה כמותו, ובודאי כוונתו גם כן רק על דרך קדושה.

עוד כתב בשבט הלוי (שם סי' קטז), שלא כתב לומר שראוי לנהוג בחומרות הנ"ל מדרך קדושה וחסידות, כי אין מי שיזהר בזה שלא לדרוך על עפר אשה נדה, וכוונתו רק שאם ימצא קדוש עליון שיוסיף על עצמו חומרות אלו, יהיה רק מקדושה ולא מעיקר הדין, אבל בודאי אינה מדרך חסידות וקדושה הרגילים שיש להם מהלכים בין המוני הצדיקים וחסידיים של בית ישראל, והלואי ונוכח שיקיימו כל ההלכות והחומרות שנזכרו בד' חלקי שו"ע, החל משוית' ה' לנגדי תמיד שבתחילת או"ח עד סוף חו"מ, כאשר כן קבלתי מרבותי שקשה למצוא גם יחידים בדור הזה שמקיימים את כולם.

חרס המוקף צמיד פתיל הניצול באוהל המת

כתיב (שמות טז לג) 'ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת פירש"י של חרס. ונראה הטעם בזה משום חשש טומאת אהל כמו במיתת נדב ואביהוא וכיוצא בו, ומהאי טעמא אמרו (פסחים קט): שהשולחן של מקדש היה של פרקים שאם יטמא יוכל לטהר בטבילה וכן כל הכלים, משא"כ במן שהיה אוכל שאין לו טהרה במקוה וכמו שכתוב 'והנח אותו לפני ה' למשמרת', ואם יטמא יצטרך להוציא אותו, לכך הוצרך להכניסו בכלי חרס המקופת צמיד פתיל ואינו מטמא מגבו (ב"ב כ.) ומציל באוהל המת, ולפי המפרשים שהיה של זכוכית כל שכן דאין טומאה לכלי זכוכית אלא מתקנת שמעון בן שטח (ירושלמי כתובות פ"ח ה"א) ובימיו כבר נגזר צנצנת המן.

(פנים יפות, בשלה)

רבי יהודה בן בבא העיד ה' דברים שממאנים את הקטנות ושמישיאין את האשה על פי עד אחד ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש ועל יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח ועל תמיד של שחר שקרב בד' שעות

להבין התקשרות המימרות אהדדי. נראה כי נודע שיש לנו כ"א יום בין המצרים שהמה נקראים יומי דקטנות שאז הוא שליטת הדינים, וכנגדם ניתנו לנו כ"א יום ימי הרצון מן ראש השנה עד שמיני עצרת להמתיקם ולהסיר עבותות הדינים מעלינו, וכטעם הקרא 'אך יש אלקים שופטים בארץ' (תהלים נח יב), שבחינת דיני אלקים שולטים בכ"א יום הנרמז בתיבות א"ר, אולם 'אך יש אלקים שופטים בארץ', שגם ימי המשפט בחודש תשרי הנקרא בשם ארץ, כמו שכתבנו למעלה במאמר הקודם שמי"ג מילואי הוי"ה יש עוד מתשרי עד ניסן שמות כמנין אר"ץ, הוא גם כן כ"א יום נגד כ"א יום של בין המצרים. וזהו שהעיד ר"י בן בבא שממאנים את הקטנות, היינו יומי דקטנות שהמה כ"א יום של בין המצרים, יכולין אנחנו למאן בהם ולנתק עבותות הדינים על ידי הימים טובים מן ראש השנה עד שמיני עצרת. וזהו שחשב אחר כך הימים טובים האלו, שכן משיאין אשה על פי עד אחד רומז לראש השנה שנתעלה בחינת מלכות אז כנודע (עיין בפע"ח שער ראש השנה פרק ב) שנקראת בשם אשה, על ידי עד אחד רזא דשופר, כי ע"ד רומז להשופר, כמ"ש בספר אמרי נועם למרן זצ"ל על קרא 'על פי שנים עדים' כו' (דברים יט טו), אשר ע"ד מספר למ"ד שהוא הל' קולות שתוקעין בראש השנה, עיי"ש (בפרשת שופטים מאמר יג בד"ה א"י על פי שנים עדים), ולדעתי ראש השנה הנקרא בשם בכס"ה עולה ע"ד אה"ד.

ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש, הוא ערב יום כפור שאנו עושים מנהג כפרות, ומבואר בכוונות (עיין בפע"ח שער יום הכפורים פרק א) שהוא ברזא דגבורה שביסוד, לתקן בחינת יסוד הנקרא גם בשם גבורה כטעם 'כאיש גבורתו' (שופטים ח כא), וזהו על שהרג את הנפש דייקא, כי נפ"ש מספר צדי"ק יסוד' עולם. ועל יין בן ארבעים יום וכו', רומז ליום כפור וסוכות, ליום כפור שהוא בארבעים יום לימי הרצון, ואז ניתנו הלוחות שניות, ולוחות העדות שהיא התורה נקראת בשם יין כטעם דרשם ז"ל 'הביאני אל בית היין' (שיר השירים ב ד) זה מרתף גדול של יין (עיין שיר השירים רבה פרשה ב אות יג) שהוא התורה. וגם נרמז בזה חג הסוכות, כי הסוכה בציור מ"ם כנודע, וזהו בן ארבעים, וקרבתו הנקרבים על גבי המזבח המה ע' במספר יי"ן. ועל תמיד של שחר שקרב בד' שעות הוא שמיני עצרת, כי ד' שעות רומז שהוא ברגל הד', ואז בבוקר הוא החותם הטוב אשר תמיד מספר חות"ם. ורומז בדבריו שעל ידי הימים טובים שהמה במספר כ"א ימים נמתקו הכ"א יום של יומי דקטנות מימי המצרים.

(אמרי נועם, ראש השנה)

חומש אור החיים המבואר

מבצע מיוחד לקראת השלמת הסדרה

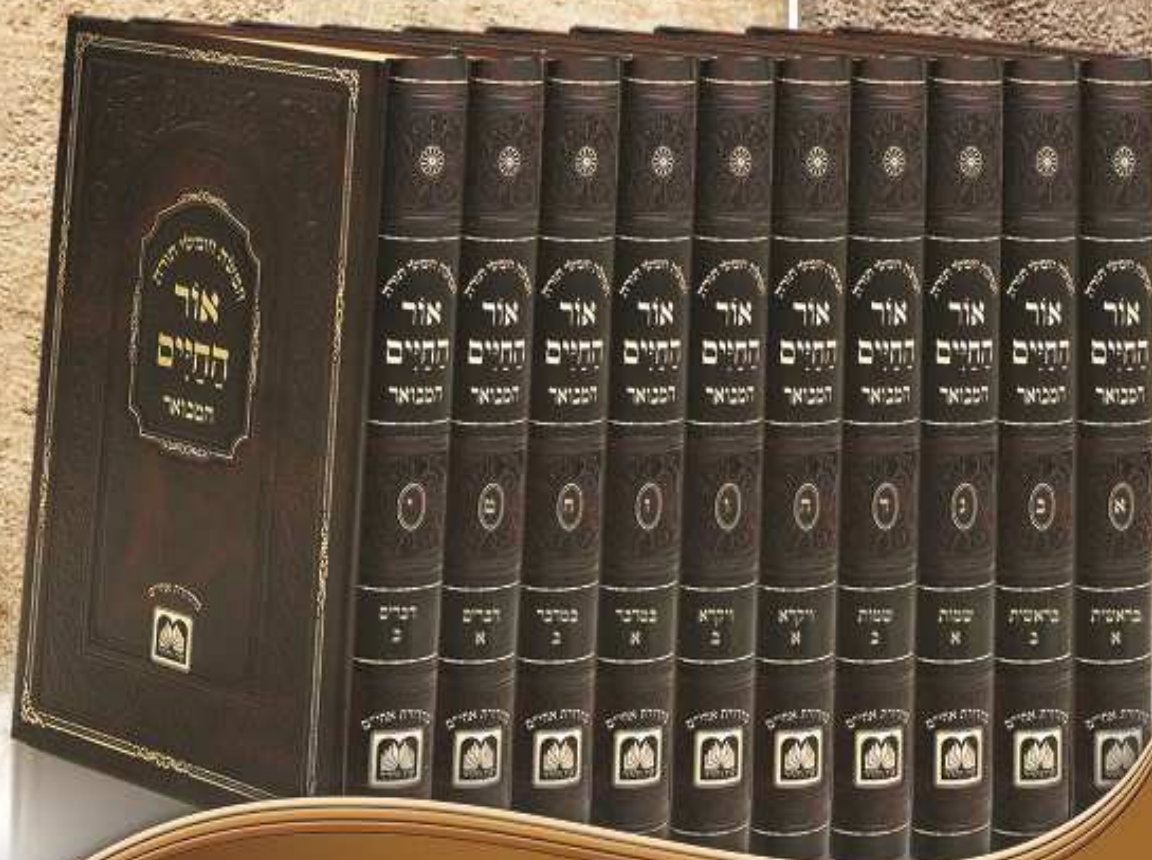
8 הכרכים שכבר יצאו לאור (מתוך 10), במחיר מיוחד:

348 ₪ במקום 464 ₪
(25% הנחה)

המבצע דרך המוקד בלבד

רק למי שרוכש
את כל ה-8 כרכים
שיצאו לאור.

המבצע עד
ט"ו בסיון בלבד
או עד גמר המלאי.

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66